

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIJ VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA, INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR

xalqaro ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI

20 сентябрь 2021 йил

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**“BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA
SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA,
INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR”
MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI
MATERIALLARI**

**«ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА И ОПТИМИЗАЦИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИИ И ПЕРЕДОВЫЕ ОПЫТЫ
ОБУЧЕНИЯ»
МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**“IMPROVING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF
PRIMARY EDUCATION: STRATEGY, INNOVATION
AND BEST PRACTICES”
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE**

20 sentyabr 2021yil

Buxoro

Anjuman O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2021 yil 16 iyundagi oliy ta'lim tizimidagi ustuvor vazifalarga bag'irlangan muhokama sessiya-selektor yig'ilishi, "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi hamda "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 2 martdagi № 78-F sonli farmoyishi, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2021 yil 6 mart 122-sonli buyruq, Buxoro davlat universitetining 2021 yil 13 martdagi 152-U-sonli buyrug'iga muvofiq tashkil etilmoqda.

Konferensiyaning maqsadi: Boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligini oshirish muammolari va uning yechimlarini topish, hozirgi rivojlanish tendensiyalarini muhokama qilish, boshlang'ich ta'limning yetakchi mutaxassislar bilan tajriba almashish hamda ushbu sohadagi so'nggi tadqiqot usullarini ommalashtirishdan iborat.

DASTURIY QO'MITA

- Xamidov Obidjon Xafizovich** – BuxDU rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, rais;
Qahhorov Otabek Siddiqovich - BuxDU ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, rais o'rinbosari;
Mustafaeva Dilfuza Ne'matilloevna – Buxoro viloyati xalq ta'limi boshqarmasi boshlig'i
To'xsanov Qahramon Rahimboyevich – Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent, a'zo;
Ro'ziyeva Mohichehra Yoqubovna – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedra mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, a'zo;
Jamilova Bashorat Sattorovna – filologiya fanlari nomzodi, Buxoro davlat universiteti professori, a'zo;
Istamova Shohida Maxsudovna – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi, a'zo

TASHKILY QO'MITA

- Qahhorov O.S.** – BuxDU ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, rais
Q.R.To'xsanov – Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, a'zo
M.Y.Ro'ziyeva – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, a'zo.
Rashidov U.U. – Moliya iqtisodiyot bo'yicha prorektor, a'zo
Zaripov G.T. – Ilmiy-tadqiqot, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlarni tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo
G.R.Akramova – Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha mas'ul, a'zo
B.S.Jamilova – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini professori, a'zo.
Sh.M.Istamova – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini dotsenti, a'zo.
S.R.Akramova – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini o'qituvchisi, kotib

Mas'ul muharrir:

M.Yo.Ro'ziyeva, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

A.R.Hamroev, pedagogika fanlari doktori, professor

N.O.Safarova, filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Мақолада бошланғич синф ўқувчиларининг ўқиш дарслари ва синфдан ташқари адабий тадбирларида Бухоро фольклори манбаларидан фойдаланишнинг мазмун ва гоёси, унинг тарбиявий аҳамияти кўрсатилган.

В этой статье рассматривается содержание и идея материалы Бухарского фольклора на использование чтением занятия и литературном.

Ключевые слова: начальние класс, урок чтения, материал Бухарского фольклора, рассказ, внеклассное чтения, литературное мероприятие.

This newspaper article elementary class po'pls is reading occupation and lorm in outward literary measure is Bukhara folk-lore in sourse advantage keeping and grave this education fev.

Ўзбек халқ оғзаки ижодининг ажралмас бир қисми саналган Бухор фольклори ёш авлодни инсонпарварлик, ватанга муҳаббат, она юртга садокат руҳида тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Айниқса, бу фольклор манбаларидан бошланғич синф ўқувчиларини юксак миллий руҳда камол топтиришда ўқиш дарслапида кўшимча манба сифатида, синфдан ташқари ўқиш дарслари ва адабий тадбирларда ўринли фойдаланиш мумкин. Зеро, бола дунёга келганидан етти ёшгача она бағрида улғаяди, ўсади. Шу давргача у онадан (бувисидан ҳам) алла, обутмачок, эркалама ва суюш кўшиқларини тинглаб катта бўлса, етти ёшдан сўнг ота тарбияси кўлига ўтади. Ота унга афсона, ривоят ва ҳикоятлар билан маънавий таъсир кўрсатган. Албатта, маърифатли оналар бу соҳада ўз ҳиссасини кўшаверган. Биз бундай қарашларимизни сеvimли ёзувчимиз Ўткир Ҳошимовнинг "Дунёнинг ишлари" қиссасида мушфик онанинг фарзанд тарбиясида "Ҳаққуш", "Икки афсона" ҳикоятларидан "Обкаш" эртагидан маҳорат билан фойдалангани, зукколиги ҳақида ёзган эдик,¹ Ана шундай тарбиявий аҳамиятга молик бўлган ривоят ва ҳикоятлар Бухоро фольклори намуналари таркибида ҳам учрайди. Уларнинг бир нечасини далил сифатида ёзиб олган матнимиз асосида ўзгартирмай келтирмоқчимиз:

"Терак" ҳикояти

Бир қиз турмушга чиқиб, ўн йил фарзанд кўрмабди. Одамлардан чексиз маломат чекибди. Бир куни фарзандсизлигидан ўкиниб, йиғлаб-йиғлаб бокқа чиқибди. Шунда у узун теракка суяниб: "Эй, Оллоҳ, менга ҳам фарзанд бер. Мени ҳам оналик бахтига муяссар эт!" - деб кўкка қараб илтижо қилибди, ўтинибди. Шунда қиз суянган терак олдидан туриб кетса ҳам бу нидодан узун терак баргларига тинимсиз титроқ кирибди...

Орадан анча пайт ўтибди. Кўз ўғил фарзандли бўлибди. Ўшандан буён бу дардни, нола-ю фиғонни кўтара олмаган узун терак барглари шамол бўлса ҳам, бўлмаса ҳам дир-дир титраб турармиш²...

Бу ҳикояда фарзандга чексиз муҳаббат, Оллоҳ неъматини эканлиги зўр эҳтирос билан тасвир этилган.

Болаланинг одобсизлиги, қулоқсизлиги оқибати ёмон бўлиши қуйидаги ҳикоятда ифода этилган:

Барг

Бир дарахт бор экан. Унинг бағрида барглар ям-яшил бўлиб ўсар экан. Шунда бир барг "Зеркиб кетдим. Кўчага чиқиб бир яйраб ўйнаб келай" - деб ойисидан сўрамай "чирс" узилиб тушибди-да, кенг йўлакда сакраб-сакраб ўйнаб кетибди. Жойидан анча узоқлашибди. Шунда бирданига тўфон кўтарилиб, ҳалиги баргни чирпирак қилиб осмонга олиб чиқибди. Тўфон баргни узоқ-узоққа элтиб ташлабди. Барг бир ўнгирга, хандакка тушиб, нола чекиб йиғлар экан: "Вой, онажон, мени кечиринг"³

"Арча" ҳикоятида ҳам шундай мазмун бор. Бироқ унда ўз тупроғини ташлаб кетиш, ундан ажралиб қолиш мотиви кучайтирилган.

DOI: 10.53885/edinres.2021.61.90.135

С. С. Авезов,

БУХДУ доценти, филология фанлари номзода

Мақолада бошлангич синф ўқувчиларининг ўқиш дарслари ва синфдан ташқари адабий тадбирларида Бухоро фольклори манбаларидан фойдаланишнинг мазмун ва гоёси, унинг тарбиявий аҳамияти кўрсатилган.

В этой статье рассматривается содержание и идея материала Бухарского фольклора на использование чтением занятия и литературном.

Ключевые слова: начальное класс, урок чтения, материал Бухарского фольклора, рассказ, внеклассное чтение, литературное мероприятие.

This newspaper article elementary class pupils is reading occupation and form in outward literary measure is Bukhara folk-lore in source advantage keeping and gave this education few.

Ўзбек халқ оғзаки ижодининг ажралмас бир қисми саналган Бухор фольклори ёш авлодни инсонпарварлик, ватанга муҳаббат, она юртга садокат руҳида тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Айниқса, бу фольклор манбаларидан бошлангич синф ўқувчиларини юксак миллий руҳда камол топтиришда ўқиш дарслагида кўшимча манба сифатида, синфдан ташқари ўқиш дарслари ва адабий тадбирларда ўринли фойдаланиш мумкин. Зеро, бола дунёга келганидан етти ёшгача она бағрида улғаяди, ўсади. Шу давргача у онадан (бувисидан ҳам) алла, овутмачок, эркалама ва суюш кўшиқларини тинглаб катта бўлса, етти ёшдан сўнг ота тарбияси кўлига ўтади. Ота унга афсона, ривоят ва ҳикоятлар билан маънавий таъсир кўрсатган. Албатта, маърифатли оналар бу соҳада ўз ҳиссасини кўшаверган. Биз бундай қарашларимизни сеvimли ёзувчимиз Ўткир Ҳошимовнинг "Дунёнинг ишлари" қиссасида мушфик онанинг фарзанд тарбиясида "Ҳаққуш", "Икки афсона" ҳикоятларидан "Обкаш" эртагидан маҳорат билан фойдалангани, зукколиги ҳақида ёзган эдик.¹ Ана шундай тарбиявий аҳамиятга молик бўлган ривоят ва ҳикоятлар Бухоро фольклори намуналари таркибида ҳам учрайди. Уларнинг бир нечасини далил сифатида ёзиб олган матнимиз асосида ўзгартирмай келтирмақчимиз:

"Терак" ҳикояти

Бир қиз турмушга чиқиб, ўн йил фарзанд кўрмабди. Одамлардан чексиз маломат чекибди. Бир куни фарзандсизлигидан ўқиниб, йиғлаб-йиғлаб бокқа чиқибди. Шунда у узун теракка суяниб: "Эй, Оллоҳ, менга ҳам фарзанд бер. Мени ҳам оналик бахтига муяссар эт!" - деб кўкка қараб илтижо қилибди, ўтинибди. Шунда қиз суянган терак олдидан туриб кетса ҳам бу нидодан узун терак барғларига тинимсиз титроқ кирибди...

Орадан анча пайт ўтибди. Кўз ўғил фарзандли бўлибди. Ўшандан буён бу дардни, нола-ю фиғонни кўтара олмаган узун терак барғлари шамол бўлса ҳам, бўлмаса ҳам дир-дир титраб турармиш²...

Бу ҳикояда фарзандга чексиз муҳаббат, Оллоҳ неъматини эканлиги зўр эҳтирос билан тасвир этилган.

Болаланинг одобсизлиги, қулоқсизлиги оқибати ёмон бўлиши қуйидаги ҳикоятда ифода этилган:

Барг

Бир дарахт бор экан. Унинг бағрида барғлар ям-яшил бўлиб ўсар экан. Шунда бир барг "Зеркиб кетдим. Кўчага чиқиб бир яйраб ўйнаб келай" - деб ойсидан сўрамай "чирс" узилиб тушибди-да, кенг йўлакда сакраб-сакраб ўйнаб кетибди. Жойидан анча узоқлашибди. Шунда бирданига тўфон кўтарилиб, ҳалиги барғни чирпирак қилиб осмонга олиб чиқибди. Тўфон барғни узоқ-узоққа элтиб ташлабди. Барг бир ўнгирга, хандакка тушиб, нола чекиб йиғлар экан: "Вой, онажон, мени кечиринг"³

"Арча" ҳикоятида ҳам шундай мазмун бор. Бироқ унда ўз тупроғини ташлаб кетиш, ундан ажралиб қолиш мотиви кучайтирилган.

Арча

Тоғда бир арча яшар экан. Унинг бўйи етиб, оёк остига, пастликка қарабди. Қараса, ўнгида чиройли ҳовли атрофида ям-яшил дарахтлар кўриниб қолибди. "Ҳа, мен улардан гўзал. Менинг яшилпигимга тенг кела олмайди," - деб ўз тупроғини ташлаб, уларнинг ёнига тушибди. "Мен чиройли, мен гўзалман," - дебди уларга мактаниб. Улар анча бирга яшашибди. Арчанинг ўртоқлари мевали дарахтлар экан. Одамларга мева бериб яхшилик қилишибди. Арчага одамлар бир қараб кўйишар экан-у, мевали дарахт олдига чопишар экан. Арча мактанчоқлигидан афсусланибди, азият чекибди. Чунки у мева тугиш уёқда турсин, ўз тупроғига ҳам қочиб кетолмасмиш...

Биз ёзиб олган "Ашур дев" ҳикоятида афсона элементлари, девга хос куч ва минорага чирмашиб чиқиш, судралиб тушиш каби бадиий тўқималар мавжуд. Шунингдек, воқелик юз берган давр ҳамда макон ифодаланиши билан ривоятни ҳам эслатади:

Ашур дев

Қадим Абдуллахон хонлиги даврида хориждан бир ўғри Бухорога кириб халққа кўп жабр кўрсатибди. Ниҳоят, хон уни чаккон миршаблари билан қўлга туширибди. Ўғрини минора тепасидан ташлагани фармон берибди. Уни кузатгани ўзи ҳам Регистонга чиқибди. Шунда ўғри олдига бош эгиб:

-Мени ўлдирманг, жаноб. Сизга бир каромат кўрсатаман, - дебди. Хон рози бўлибди. Шунда ўғри улкан минорага чирмашгунча, юқорига ўрлабди. Минора тепасидан яна сирғалиб тушиб, хон олдига келиб дебди:

-Халқингиз орасида мендек хунарли ўғри бўлса, ўлдира қолинг.

Хон гапни ёнидаги вазирга билдирибди.

Оломон орасида паҳлавонлиги билан машхур Ашур дев деган киши бор экан. Ашур дев яктагини ечиб, минорага яқинлашибди. Уўғридан ҳам шиддат билан оёғи учини ғиштларга санчиб, юқорига, минора тепасига ўрлаб чиқибди. Миннора тера пештоқига беш панжаси изларини қолдирибди. (Ҳозир ҳам минора салласида шу беш панжа изи бор.) Яна пастга сирғалиб, аста-секинлик билан хон олдига бош эгиб келибди. Оломон уни чексиз олқишлабди. Шунда хон ўғрига қараб:

-Сен ўзингни хунаринг билан кеккайма. Ҳар жойнинг сенга ўхшаган "ўғри" си бор-деб кесатик сўзлабди. Хорижлик ўғри мулзам бўлиб бош эгибди:

-Ўлимимга розиман, жаноб.

Хон:

-Сени ўлдирмайман. Ўғри бўлсанг ҳам эпли экансан. -деб миршаблар орқали Бухородан чиқариб юборган экан⁴.

Хулоса қилиб айтганда, Бухоро фольклори манбалари бой ва мазмунли. Уларни тўплаш ва ёзиб олиш ҳозирги кунда ҳам долзарб. Бу ёшларнинг миллий, маърифий, ахлоқий ва маънавий тарбиясида дастуруламал бўлиб хизмат қилаверади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Авезов С. "Дунёнинг ишлари" қиссасида фольклор аънаналари. "Ўзбек тили ва адабиёти" журнали, 2008 йил, 3-сон, 64-66 бетлар.

2. Муаллифнинг шахсий архивидан.

3. Муаллифнинг шахсий архивидан.

4. Муаллифнинг шахсий архивидан.

ERTAK JANRI ORQALI O'QUVCHILARNI MA'NAVY BARKAMOL INSON RUHIDA TARBIYALASH

DOI: 10.53885/edinres.2021.61.45.136

Nusratova Hamida,
Nizomiy nomidagi TDPU
Boshlang'ich ta'lim fanlari
kafedrasi dotsenti, PhD

	Ермекбаевна	фойдаланиш	
189.	Авезов С. С.	Бошлангич синф ўқувчиларини миллий руҳда тарбиялашда бухоро фольклори манбаларидан фойдаланиш	399
190.	Nusratova Hamida, Ikromova Nafosat	Ertak janri orqali o'quvchilarni ma'naviy barkamol inson ruhida tarbiyalash	401
191.	Очилов Улугбек Сайфуллоевич	Натурализм ва танқидий реализмнинг ўхшаш ва фарқли хусусиятлари	405
192.	Ю.Пўлотова, Р. Ўлмасова	Бошлангич синф ўқиш дарсларида матн устида ишлаш орқали нутқ ўстириш	407
193.	Sohibova Zarnigor Nusratilloevna	O'zbek she'riyatida qish fasli tasviri va ramziy ma'no	409
194.	Маъруфжонова Д.Б.	Начальное образование и цифровые технологии в XXI веке	412
195.	Хайитова Elnora Rustamovna	Akademik litsey o'quvchilari o'rtasida akademik mobillikni rivojlantirish usullari	414
196.	Авлаев Ориф Умирович	Болаларда иродавий ҳаракатларнинг ривожланиш босқичлари	417
197.	Mirzayeva Sayyora Rustamovna, Ravshanova Xanifa Akmaljon qizi	Bo'lajak o'qituvchida valeologik madaniyatni rivojlantirishning psixologik jihatlari	418
198.	Tojiboyev Marat Normadovich	Shaxs faoliyatini o'rganishga psixologik yondashuv	420
199.	Xalmatova Dilobad Alimjanovna	Darsdan tashqari ta'lim jarayonida o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish (9-11) sinflar misolida	421
200.	Yuldasheva Saodat Mamasaxatovna	O'quvchi-o'quvchi-yoshlar tarbiyasida ommaviy axborot vositalarining o'rni	423
201.	Boboyeva Óg'iloy Tolib qizi	O'quvchilarning bilim kónikmalarini fanlararo aloqadorlik vositasida rivojlantirishning didaktik asoslari	424
202.	Karimov Ravshanbek Rizomatovich	Talabaniing ijodkorligini oshirishda mustaqil ta'lim topshiriqlarining ahamiyati	425
203.	Baxshulloyeva Sh. A.	Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy pedagogik faoliyatini takomillashtirish	427
204.	Qosimov Firdavs Fayzullo ođli	Masofaviy ta'lim sharoitida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish muammolari	429